

Nova revija

1. Utemeljitev potrebe po novi reviji na Slovenskem

Na Slovenskem se je zadnja leta nakopičilo veliko razlogov in dejstev, ki opominjajo, da obstoječe revije tako ali drugače ne zadostujejo več. Slovensko revijalno življenje ni urejeno tako, da bi ustrezalo resničnim potrebam tistega našega duhovnega snovanja in ustvarjanja, tiste mišljenjske in pesniške produkcije, ki se more in mora izražati ravno prek revij.

Dokaz za to so najprej vse tiste pobude za novo revijo, ki se zadnja leta nepretrgano pojavljajo, a sproti poniknejo v puščavskem pesku nekompetentnih obljub in neizpoljenih dogovorov. Ob tem pa sedanje razmere v revijalnem življenju do takšne mere blokirajo vrsto naših piscev, da se ne morejo vključevati v kulturno življenje pri nas sebi, svojim možnostim in pravicam primerno. Še manj je kajpada možnosti za to, da bi sebi, kulturno življenje spreminjali in oblikovali po svojih sposobnostih in glede na svoje zamisli.

Dokaz vsega tega je večletno mrtvilo v prostoru, ki ga zasedajo obstoječe revije. Med njimi ni ne dialoga ne polemike: nikakršne diferenciacije ni med njimi. Diferenciacije pa že zato ne more biti, ker jih je kljub drugačnemu videzu zelo malo.

2. Historiat revijalnega življenja, elementi revijalne krize

Danes od vseh tako imenovanih kulturnih revij redno izhajata le *Sodobnost* in *Dialogi*. Toda *Sodobnost* je revija ožjega kulturnega in reprezentančnega značaja; *Dialogi* pa so v pretežni meri regionalno usmerjeni.

Teorija in praksa, ki sicer tudi redno izhaja, pa je splošna družboslovna in družbenopolitična revija. Druge revije (*Anthropos*, *Časopis za kritiko in znanost*, *Primerjalna književnost*, *Slavistična revija* itn.) označuje ožja strokovna usmeritev, poleg tega pa v povprečju izidejo le dvakrat na leto. Širšega kulturnega pomena sta reviji *Znamenja in 2000*. Zadnja izhaja zelo neredno (od leta 1969 do 1980 je izšlo vsega 13 števil), prvo bere le ožji krog katoliško usmerjenih intelektualcev. Poseben primer je revija *Problemi*, ki ima že vrsto let velike težave tako glede urednikovanja kot izhajanja. Danes so se *Problemi* znašli v nevzdržnem položaju — tako za izdajatelja kot za sodelavce in urednike.

Izdajatelj revije *Problemi*, Republiška konferenca zveze socialistične mladine Slovenije, je v stalnem sporu z voljo sodelavcev revije: zmeraj znova vsiljuje in končno tudi izsili takšno sestavo uredništva, ki sodelavcem *Problemov* ne ustreza. Sedanje uredništvo je plod izsiljenega kompromisa med predstavniki sodelavcev in zastopniki izdajatelja oziroma delegati družbenih ustanov, ki pa se ponavadi sej sveta revije sploh ne udeležujejo. Takšno uredništvo lahko vodi le kompromisno, zdaj neizrazito zdaj ekscesno, vselej pa neizdelano in po njem samem razrvano uredniško politiko.

Kmalu bo dvajset let, odkar izhajajo *Problemi*. V tem času je vanje vstopila vrsta generacij, tako da se danes v *Problemih* srečujejo dvajsetletniki in petdesetletniki. Gne-tejo se tisti, katerih prvenci so bili pravkar publicirani, in tisti, ki objavljajo že leta, imajo doktorate, več knjižnih izdaj itn. V tem položaju prihaja do neizogibne medsebojne blokade. Križajo se kriteriji kvalitete in upravičene težnje najmlajših ustvarjalcev, da se prebijejo v krog kulture, seveda s svojimi specifičnimi delovnimi pobudami in hotenji, tudi mimo že uveljavljenih vrednostnih meril.

Izdajatelj meni, da zastopniki tako imenovane srednje generacije ne smejo biti v uredništvu *Problemov*, ker da so *Problemi* mladinska revija. Toda zastopniki tako imenovane srednje generacije niso pri *Problemih* kot predstavniki določenega rodu, marveč kot sodelavci revije in — v svetu revije — kot predstavniki teh sodelavcev. Ker je logika, po kateri določeni sodelavci že a priori ne bi mogli biti uredniki revije *Problemi*, čeprav bi bili po svojem delu do tega nedvomno upravičeni, protislovna logika, je izhod le v tem, da se upošteva očitno kulturno-politično ozadje vsega tega zapleta in da zastopniki tako imenovane srednje generacije prenehajo biti sodelavci revije *Problemi*, ki naj postane izključno revija mladih. To pa seveda terja ukrep, po katerem bi že izoblikovani in uveljavljeni sodelavci iz sedanjih *Problemov* lahko začeli oblikovati novo revijo.

Druga možnost bi bila, da se porazdelimo po drugih revijah: pisatelji v ožjem po-menu naj bi se pridružili *Sodobnosti*, teoretiki oziroma filozofi revijama *Teorija in praksa* ali *Anthropos*. Takšna razrešitev bi po eni plati povzročila nepotrebne in neplodne nape-tosti v uredništvih navedenih revij, ki so že doslej zavračale nekatere prispevke. Po drugi plati pa takšna razrešitev nikakor ne bi omogočila preglednejšega strukturiranja kultur-nega prostora. Že tako ubožna diferenciacija bi se še zmanjšala, tako da bi se revij-alno, z njim pa tudi širše kulturno življenje znašlo v popolnoma anemičnem in do kraja zavrtem položaju.

Večjo diferenciacijo in nujno revitalizacijo slovenske revijalne kulture in s tem po-sredno tudi kulture v celoti lahko potemtakem pričakujemo le od nove revije, ki bo ne-dvomno vnesla v kulturno dogajanje bolj izrazita razmerja, kar bo neogibno, če naj bi s svojo prisotnostjo kritično presegala sedanje stanje. Le-to namreč s svojo otrplostjo grozi, da se bomo znašli sredi zabetoniranega slovenskega kulturnega provincializma.

Na začetku sedemdesetih let je v *Problemih* dokončno zavladelo prepričanje, da je njihova vloga uveljavljati tisto misel in tisto literaturo, ki noče biti politično opredeljena niti kot opozicija niti kot konstruktivizem niti kot nihilizem ali celo negacija (kritika) vsega obstoječega. Zato so se *Problemi* tudi preimenovali iz revije za kulturo in družbena vpraša-nja v časopis za mišljenje in pesništvo. Mimo politično ideoloških razsežnosti so skušali od-preti prostor za vse tisto, kar sta na imanenten način prinašala s seboj pesništvo in mišljenje.

Ker vnaprejšnja vrednostna merila niso več imela moči, tudi uredništvo ni moglo imeti apriornih in nepremakljivih kriterijev za izbiranje gradiva. To se uveljavi samo s svojo inovativnostjo in vitalnostjo. Ker razkriva nekaj novega, nekaj, kar še ni prever-jeno z že izoblikovanimi vrednostnimi merili, prinaša s seboj tudi svojo mero. Le s tega vidika so *Problemi* lahko uresničili tisti ustvarjalni pluralizem, katerega bistvo ni bilo v tem, da bi bila revija nekakšen sam v sebi okostenel in samozadosten spomenik, ampak nasprotno od tega trajni eksperiment in tveganje.

Namen *Problemov* zato ni bil v tem, da nove pobude in pojave na področju mišljenja in pesništva zavračajo in izločajo, pač pa v tem, da jih evidentirajo in katalogizirajo.

Takšna usmeritev je *Probleme* privedla do tega, da so se oddaljili od tradicionalnega tipa kulturne revije. Omogočali so razvoj in afirmacijo na novo rojenih tvornih moči. Hkrati pa so se začeli spreminjati v neke vrste paliativno ustanovo, kakršna je bila na razpolago vsem, ki pač niso imeli druge možnosti. Stalni pritisk velikega števila različnih in vedno novih potreb je povzročil, da so se znašli v nekakšnem začaranem krogu. Hoteli so in hočejo biti na razpolago vsem živim potrebam in pobudam, ko pa se te pobude hkrati pojavljajo v reviji, druga drugo blokirajo (zunanje blokade ob tem pustimo ob strani), tako da se nobena ne more izraziti do kraja.

Nova revija torej ni nujna le iz kulturno-političnih, ampak tudi iz imanentnih razlogov revijalnega življenja na Slovenskem.

Gre pa tudi za vsebinske razloge položaja kulture, umetnosti in mišljenja na začetku osemdesetih let. Konec je linearnega časovnega razvoja umetnosti, ali še natančneje: zaporednosti idejno-slogovnih zasnutkov, estetskih programov. Konec je vrednotenja umetniške veljavnosti na temelju idejno-estetske pripadnosti.

3. Kratka ocena današnjega kulturnega položaja

Danes, v času enakovrednosti tradicionalnih in avantgardnih smeri, mora vsakdo sam in na svoj način izpričati svojo poetično ali teoretično moč. Smo v dobi postmodernizma, ko se izpod programiranih estetik in poetik spet osvobaja umetnost kot umetnost.

Ne gre torej za smrt umetnosti, marveč za konec metafizičnega ideološkega diriganja umetnosti. Ne le vnanjega s strani družbe, ampak tudi notranjega, s strani samih umetnikov, če se že imajo za genije duha, antiideologije itn. To ne pomeni, da se vračamo na klasične pozicije, v tradicionalizem. Hipermodernizem se bo razvijal naprej. Razvijala in obnavljala se bo esteticistična literatura. Tako imenovanega abstraktnega slikarstva in konkretne glasbe ne bo konec. Zmeraj več bo inovativne konkretne in kibernetične poezije. Prihajalo bo do novih povezav znanosti in poezije, hkrati s tem pa tudi do vse širše razčlenjenosti tehnopoetskih postopkov.

Zadnja desetletja se je v slovenski umetnosti godilo prevrednotenje vrednot. Odvijal se je spopad med klasičnimi tradicionalističnimi in avantgardno-modernističnimi estetskimi vrednotami. Z vidika tradicionalizma se je zdelo, da gre za vrednostni nihilizem in za negacijo vsakršnih kriterijev. Vresnici pa je šlo za uveljavljanje čisto esteticističnih, ludistično-lingvističnih, tehnopoetskih vrednot. Poleg podiranja starih estetsko-etičnih postulatov, poleg zanikanja tradicionalne umetnosti sta v modernistično naravnani umetnosti in njej naklonjeni kritiki navzoča tudi pozitivna kriterija, kriterij izzivajoče izvirnosti in kriterij inovativnosti. Od tod ujemanje avantgardističnega modernizma z eksperimentom.

S časom je takšna sicer razgibana umetniška praksa privedla do ponavljanja. Modernizem je začel postajati konvencionalen, s tem pa tudi vsestransko družbeno sprejemljiv, tako da je modernistične in avantgardne avtorje začela objavljati celo *Sodobnost*. Esteticistična popolnost se je začela sprevračati v perfekcionizem, lepota v dekoracijo,

izvirnost v manirizem. Bilo je vedno več dokazov, da se razcep med originalnostjo in avtentičnostjo povečuje. Znotraj težnje po radikalno produktivnem in zato antimimetično naravnem modernizmu je bilo zmeraj več imitatorjev, ki so razvodeneli prvotna izhodišča. Prav to pa terja uvajanje novih kriterijev.

4. Koncept nove revije

Nova revija bo revija novih kriterijev. Revija novih razločkov in razločevanj.

Literarno ideološki projekti so v svojem historičnem zaporedju izčrpani in zato se lahko le še ponavljajo in izpopolnjujejo: kot ponovitve romantike, realizma, simbolizma, nadrealizma, eksistencializma, ludizma itn.

Prav zato pa je nujen sestop k bistvu umetniškega dela. V tem sestopanju bo moral vsak umetnik in vsak mislec iskati in najti lastno pot, ki bo tekla mimo obstoječih in že zaključenih kulturno ideoloških projektov in skupin.

Novi kriteriji bodo torej kriteriji razločevanja kulturno ideoloških projektov (smeri, stilov, skupin) in umetniškega dela. To razločevanje je posel umetnostnih kritikov. Posel umetnikov je proizvodjanje umetniških del. Posel »filozofov« je misliti bistvo umetniškega dela, je premisliti umetnost kot umetnost.

Opisani program revije pa ne izključuje raziskovanja odnosa med umetniškim delom in družbo, temveč naj bi to raziskovanje še poudaril in ga poglobil. Ravno tako pa sodi v ta okvir tudi znanstveno preučevanje struktur umetniškega dela.

Pogoj za vsa ta prizadevanja je seveda svobodnejši pretok kulturnopolitičnih, idejnih in estetskih pogledov. To predpostavlja načelno in izrecno razločevanje med znanstveno strokovnimi in ideološkimi spopadi. Kakor predpostavlja tudi živahnejše gibanje in preme v območju kulturne zavesti, se pravi nujno socializacijo danes sprivatizirane, obenem pa zbirokratizirane in zavrte kulture.

Že v sedemdesetih letih so se pojavili dvomi, ali institucionalna depolitizacija ne pelje v osamitev in končno v izločitev iz kulturnopolitičnega življenja. Težnje, ki oživljajo vsesplošno ideologizacijo ter omejujejo svobodo znanstvenega in umetniškega ustvarjanja, so nas v drugi polovici sedemdesetih let prisilile, da ponovno reflektiramo svojo apolitičnost. Zakaj kljub hoteni apolitičnosti (ki pa nikakor ni izključevala družbene prizadetosti in zavzetosti) in izrecno poudarjeni neideološkosti se ideološkim pritiskom ne le nismo mogli izogniti, ampak smo bili pogosto celo najbolj izpostavljena tarča političnih in ideoloških podtikanj ter diskvalifikacij; da konkretnih primerov onemogočanja tiskanja in javnega nastopanja niti ne navajamo.

Zato je danes in v naših razmerah nujno, da se aktivneje zavzamemo za pluralizem samoupravnih interesov. To ne pomeni, da na teoretski ravni ne bomo kritično analizirali tudi kategorij, kot so pluralizem, samoupravljanje ali interesi. Toda v spopadu med samoupravnimi in restalinizirajočimi tendencami je v ospredju utemeljevanje samoupravljanja, demokracije in mišljenjske diferenciacije.

Nova revija se bo kot nosilka novih kriterijev posvečala stalni samoraziskavi in samopremisleku. Spodbujanje inovativnih mišljenjskih skušenj ter umetniških oziroma pesniških postopkov bo spadalo med njene temeljne naloge. Avtokritični refleksiji, čim-

večji informativni intenziteti pri evidentiranju novih ustvarjalnih pobud doma in v svetu bo nova revija posvečala največjo skrb.

Vendar pa se bo sleherna izpostavitve vprašanj in problemov, ki so v zvezi s kulturo in njenimi sestavinami, vselej skušala utemeljiti prek hkratne izdelave ustreznih kriterijev. Njena kritičnost torej ne bo izhajala iz nenehno enakega in zato dolgočasnega izpostavljanja krize kriterijev, marveč iz uvajanja in osvetljevanja kriterijev, ki sploh šele omogočijo, da se nam določeno stanje pokaže kot kritično stanje.

Programsko izhodišče nove revije torej ni kritika vsega obstoječega, temveč obravnava kriterijev vsakršne obstoječe ali možne kritike. Potemtakem se bo nova revija kot revija novih kriterijev že sama po sebi dogajala kot *krisis*, ki vsebuje odprtost, dogodivščino, presenečenje in skrivnost ter nas prav zato vedno znova odteguje sklenjenemu krogu reprodukcije ene in iste ideje, sloga, usmeritve itn.

Izdelava novih kriterijev ne pomeni izgotavljanja nekakšnih za vselej zamejenih oziroma vnaprej nepreklicnih meril vrednotenja, marveč uvajanje označevalcev vztrajnega *razločevanja* med umetniškim delom in literarno ideologijo, med mišljenjem in metafiziko, med narodom in nacijo, med človekom in subjektom, med stvarjo in objektom itn. Novi položaj zahteva tudi nov premislek sveta.

Zato tu podpisani slovenski kulturni ustvarjalci predlagamo in terjamo ustanovitev nove slovenske revije, s katero bomo skušali odpraviti kulturno zatišje, ki zadnja leta vlada na Slovenskem, in ki na noben način ni splošen jugoslovanski pojav. Kaže, da so občasne laskave ocene slovenske kulturne razvitosti in naprednosti le zapoznali odmevi na pretekla dogajanja pri nas. Ko vztrajamo v sedanjem neustvarjalnem položaju, v bistvu nekritično izkoriščamo svoje »minulo delo« na kulturnem področju.

Ena temeljnih nalog nove revije bo uravnovesiti komunikacijo z drugimi jugoslovanskimi kulturami. Prav tako bo njena pomembna vloga v tem, da bo dinamično spremljala kulturno dogajanje v svetu, s čimer naj bi informativno posegala v splošno stanje slovenske kulturne zavesti in jo tako razpirala širši duhovni izkušnji današnjega časa. Revija bo tedaj sproti in sistematično približevala jugoslovanski in svetovni prostor, objavljala prevode najbolj izrazitih del itn. Obenem bo sproti in kritično spremljala slovensko umetniško, filozofsko in drugo teoretsko produkcijo.

Ob tem kaže poudariti, da podpisnikom ne gre za ustanavljanje novega »skupinskega subjekta«, ki naj bi tekmoval z institucionalnimi kulturnopolitičnimi dejavniki na Slovenskem, pač pa za čimbolj izrazito in samobitno kulturno delovanje, ki bo ustrezalo interesom pišočin, današnji stopnji razvoja slovenskih kulturnih moči in avtentičnemu izražanju le-teh na način umetniške in mišljenjske diferenciacije. Le tako bo zagotovljen pluralizem stališč in dialog ne le med revijami, ampak tudi znotraj nove revije, med njenimi sodelavci samimi.

Da bi lahko uresničili, kar smo tu zapisali, je treba zagotoviti redno izhajanje revije. V mislih imamo mesečnik.

Podpisi:

V Ljubljani, 10. junija 1980

Vladimir Arzenšek
Miha Avanzo
Drago Bajt

Aleš Berger
Janez Bernik
Peter Božič

Andrej Brvar
Milan Dekleva
Jure Detela
Emil Filipčič
Kostja Gatnik
Branko Gradišnik
Niko Grafenauer
Jani Golob
Matjaž Hanžek
Spomenka Hribar
Tine Hribar
Andrej Inkret
Drago Jančar
Milan Jesih
Dušan Jovanović
Milan Kleč
Manca Košir
Taras Kermauner
Lojze Kovačič
Vladimir Kovačič
Kajetan Kovič
Lado Kralj
Lojze Lebič
Borut Loparnik
Pavle Lužan
Svetlana Makarovič
Janez Mušič

Marko Mušič
Boris A. Novak
Jernej Novak
Tone Peršak
Emil Milan Pintar
Denis Poniž
Marjan Rožanc
Dimitrij Rupel
Veljko Rus
Maksim Sedej, ml.
Marko Slodnjak
Jože Snoj
Ivo Svetina
Zvone Šedlbauer
Rudi Šeligo
Veno Taufer
Bor Turel
Ivo Urbančič
Marko Uršič
Saša Vegri
Aleš Vodopivec
Peter Vodopivec
Dane Zajc
Srečo Zajc
Pavle Zidar
Jaša Zlobec
Aleksander Zorn